

A Hazafias Népfront Városi Bizottsága, Komárom Megye Levéltára és az Esztergomi Balassa Bálint Társaság kiadásában jelent meg sokszorosítási eljárással ez az új kötet a magyar utcanévtörténetet és utcanévrendszert bemutató könyvek sorának. Mivel csaknem valamennyi hasonló könyv helyi kiadványként látott napvilágot, lehetetlen bármiféle közös sorozatba való beleillesztésük, formai hasonlóság igényének fölvetése közöttük. Különösen elképzelhetetlen ez a fotomechanikus eljárással készült könyveknél. Tartalmi szempontból azonban kívánatos lenne valamilyen egységesítés; ha nem is sematizálás, de a földolgozásnak és az adattárnak valamiféle hasonlósága. Az erre való törekvés megfigyelhető egyes munkákban, s ezt örömmel kell üdvözlőnk.

Igen szűkszavúan ez a kötet is bemutatja a város történetét, terjeszkedésének, fejlődésének fontosabb állomásait, eseményeit, s ez elegendő is az utcanevek történetének megértéséhez.

Ez utóbbival, az esztergomi utcanevek történetével külön fejezet foglalkozik. Általános megjegyzései igen tömörek és a lényegre szorítkozók. A helyi vonatkozások első adatai 1720-ból valók, s ennek ismeretében nem egészen érthető a címben szereplő 1700-as évszám, amely a tárgyalás kezdetére utalna. Csupán a kerek számokhoz való ragaszkodás miatt került a címlapra ez az évszám? Akkor viszont e befejező, 1982-es évszám nem érthető. Jobb lett volna az 1720. esztendő megtenni a vizsgálódás kezdeti időpontjának.

Érdeemes megemlíteni, hogy az 1820-as esztendő miért hozott fordulatot az esztergomi utcaelnevezésekben. Ekkor vált újból (278 év után) érseki székhellyé a város, s a nagyszámú látogató tájékoztatására a megyei közgyűlés elrendelte az utcasarkokon az utcanevek, a házakon pedig a házsámok föl-tüntetését. Ekkor készült a város első hivatalos utcanévjegyzéke is. Igen szépen csoportosítja a szerző az akkor használt neveket, s megállapításai nagy részével egyet lehet értenünk. Előre vette a néhány irányjelölő utcanévet (Buda, Táti, Dorogi stb.), igen sok minőségre utaló nevet talált (Öreg, Hosszú, Új, Sáros, Fő, Kis stb.), szép számú utca pedig a mellette levő objektumról kapta nevét (Duna, Árok, Zúgó, Temető, Kút, Major, Ispita, Barátok stb.). A Szent Anna és Szent Lőrinc utcák sorába tartozik -- véleményem szerint -- a Vendel, de még valószínűleg a Terézia és a József utca is, és aligha Habsburg uralkodók voltak a névadók, hiszen akkor mindenképp Mária Terézia formában szerepelt volna legalábbis az első.

A Millennium és a szabadságharc 50. évfordulója hozta először tömegesen a személyneveket az esztergomi utcaelnevezésekbe. Egészen a XIX. század végéig majdnem kivétel nélkül a népi elnevezések voltak egyúttal a hivatalos nevek is. Ettől kezdve parttalanul áradtak a személynevek a régi szép népi és természetes nevek helyére -- szükségessé téve a későbbi névváltoztatásokat, a politikai fordulatok szerinti átkereszteléseket. Különösen az 1950. évben adott utcanevek helytelenítésével lehet egyetérteni. „Számúzték a szenteket: Szent György, Szent Tamás, Szent János, Szent László, Szent Imre. Eltűntek a királyok is: a második honalapító IV. Béla, a reneszánsz uralkodó Mátyás király. Megszüntették az egyházi épületeket idéző utcaneveket: Kápolna, Imaház, Templom, Káptalan. A túlkapásokkal nem egyszer a város múltjának igazi értékeit is megkárosították” (16).

Az 1982-ben meglevő 177 utcanevet rendszeres névtani vizsgálatnak vetette alá a szerző. Külön választja azokat a személyeket, akiknek kapcsolatuk volt Esztergommal, külön azokat, akiknek Komárom megyével, s egészen külön azokat, akiknek semmi helytörténeti kapcsolata nincs. A Sobieski utcával kapcsolatban megemlíti, hogy névadója részt vett Esztergom török alóli fölleszabadításában. Nem világos azonban a következő mondata: „Monteverdi ugyancsak hasonló célból járt Esztergomban” (18).

Összefoglalása fölveti az utcaelnevezők felelősségét, hiszen az utcanév tükör, a gondolkodás, a kultúra, a korszak emberének tükre.

A könyv nagyobbik része (29--91) az Utcanévtár. Ebben a mai hivatalos formák betűrendjét követve találjuk az utcaneveket. A névcikkek először tájékoztatnak az utca elhelyezkedéséről (mindig a számozás kezdetét jelző utcával az élen). Ezután felsorolják az utca régebbi neveit a névadás évszámával. Amennyiben személynévi eredetű az utcanév, akkor a névadó életrajzi adatai, a várossal való kapcsolatai következnek. Végül a források jelzetei zárják a névcikket.

Kiváló névmutató és négy érdekes térkép zárja a kötetet. Különösen értékes az 1896. évi „térrajz”, amelyen jó lett volna a korabeli utcaneveket föltüntetni.

Kiváló adattárú és modern, tudományos földolgozású könyv ez a munka, s nemcsak településtörténeti jelentősége nagy, hanem névtani szakirodalmunknak is értékes darabja.

HAJDÚ MIHÁLY